

travelbook

Bruksela, Antwerpia, Brugia, Gandawa

Bezdroża

Mistrzowska
ochrona **ERGO**
HESTIA

Autorzy przewodnika: Beata Pomykalska, Paweł Pomykalski

Redaktor prowadzący: Maciej Żemojtel

Redakcja: Barbara Sikora

Opieka techniczna: Katarzyna Leja

Skład: Agata Hejchman

Opracowanie kartograficzne: Jan Leja

Źródło pochodzenia danych kartograficznych:

© OpenStreetMap contributors; www.opendatacommons.org/licenses/odbl

Projekt okładki: Ewa Jarocka; materiały graficzne na okładce zostały wykorzystane za zgodą Shutterstock Images LLC

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autorzy oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autorzy oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bebrt1>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzje.

Wydanie I

ISBN: 978-83-283-3958-3

Copyright © Helion, 2018

- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- **Nasza społeczność**

Spis treści

ATRAKCJE BELGIJSKICH MIAST _____	8
INFORMACJE PRAKTYCZNE _____	12
PRZED WYJAZDEM _____	14
Wybór czasu podróży _____	15
Źródła informacji _____	17
Formalności _____	19
DOJAZD _____	22
Podróż samochodem lub autokarem _____	22
Podróż samolotem _____	22
Podróż pociągiem _____	24
NA MIEJSCU _____	26
Transport publiczny _____	26
Poruszanie się samochodem i przepisy drogowe _____	27
Noclegi _____	28
Wyżywienie _____	29
Pamiątki i zakupy _____	29
INFORMATOR A-Z _____	32
INFORMACJE KRAJOZNAWCZE _____	37
KRAJOZNAWCZE ABC _____	38
Charakterystyka geograficzna _____	38
Klimat _____	40
Fauna i flora _____	40
Obszary chronione _____	41
SPOŁECZEŃSTWO _____	42
Ludność _____	42
Gospodarka _____	42
Ustrój i lokalna polityka _____	44
Język _____	45
Religia _____	46
KULTURA I SZTUKA _____	46
Literatura _____	46
Malarstwo _____	49
Architektura _____	53
▶ Belgijska duma – czekolada i piwo _____	54

KUCHNIA _____ 56

BRUKSELA I OKOLICE _____ 59

DZIEJE MIASTA _____ 60

STARE MIASTO _____ 65

Grand-Place _____ 65

Place Sainte-Catherine _____ 80

Place de Brouckère _____ 83

Place des Martyrs _____ 84

Place Sainte-Gudule _____ 86

► Szlakiem secesji po Brukseli _____ 90

ŚRÓDMIEŚCIE _____ 92

Mont des Arts _____ 92

Place Royale _____ 96

Okolice Sablon _____ 100

Place des Palais _____ 103

Rue Royal _____ 105

DZIELNICA EUROPEJSKA _____ 107

Place du Luxembourg _____ 107

Parc Leopold _____ 109

Rond-Point Schuman _____ 111

Parc du Cinquantenaire _____ 113

► Tapiserie i koronki _____ 116

PARC ELISABETH _____ 118

DZIELNICA HEYSEL _____ 120

OKOLICE BRUKSELI _____ 124

Waterloo _____ 124

Uccle _____ 126

Dinant _____ 126

TRZY MIASTA FLANDRII.

ANTWERPIA, BRUGIA, GANDAWA _____ 131

ANTWERPIA _____ 132

BRUGIA _____ 150

► Beginaze – intrygujące belgijskie klasztory _____ 172

GANDAWA _____ 174

SŁOWNICZEK POLSKO-NIDERLANDZKI	193
SŁOWNICZEK POLSKO-FRANCUSKI	195
INDEKS	197

Spis ramek

Co zabrać?	15
Walonia i Flandria – małżeństwo w separacji	16
Książka w podróży	19
Placówki dyplomatyczne	20
Dni wolne od pracy	31
Ważne numery telefonów	34
Belgia w liczbach	41
Czy wiesz, że...	43
Kalendarium historyczne	48–49
Zatracić się w brukselskich księgarniach!	51
Niebieskie ludziki	52
Brukselka i cykoria – nowości z Belgii	57
Brukselizacja	62
Kongresy Solvaya	64
Brussels Card – tańsze zwiedzanie	66
Dywan z kwiatów	68
Nieco krępująca legenda	76
Królewskie Muzea Sztuk Pięknych	98
<i>Śmierć Marata</i>	99
Najświętsza Maria Panna Zwycięska	100
Brukselizmy	108
Parlament Europejski	109
Tragiczny mecz	123
Bitwa pod Waterloo	125
Bruksela – informacje praktyczne	128–130
Hiszpańska furia	135
Rzymski żołnierz w Antwerpii	137
Żydzi i diamenty	147
Antwerpia – informacje praktyczne	148

Atrakcje belgijskich miast

NAJSŁYNNIEJSZE DZIEŁA

Madonna z Dzieciątkiem

Przepiękna rzeźba Matki Boskiej z małym Jezusem. Z twarzy Maryi bije mądrość i troska o swoje dziecko. Jedno z niewielu dzieł Michała Anioła, które opuściło Włochy za jego

życia. Zobaczymy je w Muzeum Starych Mistrzów w Brukseli.

Sąd Ostateczny

Jedno z typowych dla Hieronima Boscha niepokojących dzieł. Tryptyk namalowany w 1486 r. wystawiany jest w Groeningemuseum w Brugii.

Adoracja Baranka Mistycznego

Jedno z najważniejszych dzieł średnio-wiecznego malarstwa. Ten monumentalny poliptyk znajduje się w katedrze św. Bawona w Gandawie.

Pejzaż z upadkiem Ikarą

Dzieło Pietera Bruegla Starszego potwierdzające flamandzkie przysłowie, że „żaden oracz nie przerywa pracy z powodu śmierci człowieka”. Znajduje się w brukselskim Muzeum Starych Mistrzów. ▽

Kup książkę

Poleć książkę

BEGINAŻE I DZWONNICE

Belfort w Brugii

Tym, co wyróżnia miasta Flandrii, są niezwykle wysokie wieże-dzwonnice typu *belfort*. Nazwa wywodzi się z języka francuskiego i oznacza „ochronę pokoju”.

Belfort w Gandawie

Wysoka na 91 m dzwonnica jest najwyższą tego rodzaju wieżą w Belgii. Niegdyś ostrzegała mieszkańców o zagrożeniach, dziś jest wyjątkowym punktem widokowym.

Beginaż w Antwerpii

Miasta Flandrii cechują się także zamkniętymi enklawami, w których żyły beginki, pobożne kobiety, które służyły bliźnim, ale nie składały ślubów zakonnych.

Beginaż w Brugii

Przepiękny beginaż jest oazą ciszy i spokoju. Pozwala na chwilę odetchnąć od turystów i zgiełku starówki.

Kup książkę

Poleć książkę

Dzieje miasta

Początki osadnictwa na terenie dzisiejszej Brukseli sięgają roku 580, w którym **św. Gaugericus**, biskup Cambrai (Francja) zbudował kaplicę na wysepce położonej na rzece Zenne. Później na jego cześć ostrów nazwano **Saint-Géry**. Początkowo była to osada obronna. Oficjalne założenie miasta jest natomiast datowane na 979 r., w którym książę Dolnej Lotaryngii Karol przeniósł do tutejszej świątyni **relikwie św. Guduli** (659–712) z Moorsel, gdzie zmarła. Świętą później ogłoszono patronką nowo powstałego miasta. Za panowania Karola wyspa została po raz pierwszy ufortyfikowana i stała się stolicą historycznej krainy Brabancji.

Nowe miasto zaczęło się szybko rozwijać, a jego pozycja rosła głównie dzięki bardzo dogodnemu położeniu na szlaku

handlowym między Gandawą i Brugią a Kolonią. Z czasem powiększyło się o obszar, który często bywa nazywany **„górnym miastem”**. Dziś w tym miejscu znajduje się katedra, pałac królewski i Place du Grand Sablon. Obszar w okolicy Grand-Place jest natomiast nazywany **„dolnym miastem”**.

Od przełomu IX i X w. panowali w Brukseli hrabiowie Leuven, którzy w XII w. otrzymali tytuł książąt Brabancji. W XIII w. rozwój miasta został jednak zahamowany przez typowe dla średniowiecza nieszczęścia. Najpierw znaczną część zabudowy strawił pożar, a następnie mieszkańców miasta zdziętkowała epidemia dżumy. Gdy miejscowa ludność otrząsnęła się po tych tragediach, Bruksela znów zaczęła się intensywnie

rozwijając, czego wyrazem było wytyczenie i rozpoczęcie budowy Grand-Place.

W 1430 r. Bruksela wraz z Brabancją znalazły się pod władzą **książąt Burgundii**. Szczególny rozkwit nastąpił za panowania Filipa III Dobrego, który zainicjował ekspansję terytorialną, gospodarczą i kulturalną księstw. Symbolem tych czasów jest brukselski ratusz, szczytowe osiągnięcie brabanckiego gotyku. Jednak już w 1477 r. kontrolę nad miastem przejęli **Habsburgowie**, najpierw austriaccy, a od 1556 r. hiszpańscy. I tym razem szczególnie jeden władca zrobił dużo dobrego dla Brukseli. Mowa o Karolu V, który zasiadł na tronie w 1516 r. To pod jego rządami w sytm i bogatym mieście mogli

pracować najwyższej klasy architekci i malarze, m.in. Pieter Bruegel. Ponadto właśnie za spokojnych rządów Karola V Erazm z Rotterdamu stworzył najważniejsze traktaty filozoficzne.

Jednak wszystko, co dobre, szybko się kończy. Cesarz abdykował w 1555 r., a na tron wstąpił jego syn Filip II, król Neapolu i Sycylii, Niderlandów oraz Hiszpanii. A ponieważ był to **czas reformacji i wojen religijnych**, ultrakatolicki władca wykorzystał kwestie wiary do politycznych porachunków. Do zbuntowanych Niderlandów wysłał Fernanda Álvareza de Toledo, księcia Alby, któremu powierzył zadanie uporządkowania sytuacji. To za jego sprawą na Wielkim Placu zostali ścięci główni przywódcy antyhiszpańskiej rewolty, hrabia Egmont i admirał Hoorn. Po tych wydarzeniach kontrolę nad Brukselą przejął Wilhelm Orański, który wprowadził **kalwiński porządek**

▼ Bruksela z lotu ptaka

Kup książkę

Poleć książkę

Brukselizacja

Po II wojnie światowej Bruksela, zyskująca na znaczeniu politycznym w świecie, przeżywała okres niebywałego rozwoju, czemu towarzyszył znakomity wzrost gospodarczy. W wyniku nacisku inwestorów i deweloperów zniszczono ogromne połacie wartościowej zabytkowej zabudowy, w tym kamienice, pałace mieszczańskie i wille, by w ich miejscu postawić nowoczesne biurowce i apartamentowce. Prace przebiegały pod szlachetnie brzmiącymi hasłami modernizacji stolicy Belgii. Tymczasem taka postawa powinna być po prostu piętnowana, ponieważ cechuje ją pogarda dla zastanej tkanki miejskiej. To, co przytrafiło się w urbanistyce i architekturze Brukseli, zwykło się dziś

nazywać „brukselizacją”. Z podobnym zjawiskiem zmagają się obecnie wiele dynamicznie rozwijających się miast. Jest to tym bardziej groźne, że sprytni inwestorzy, wykorzystując bierność władz miasta i konserwatorów zabytków, kupują cenny architektonicznie obiekt, który następnie doprowadzają do ruiny, burzą, a na jego miejscu stawiają nową bryłę. Termin „brukselizacja” upowszechnił się wraz z prezentacją kolekcji Rosendora, przedsiębiorcy, który przeprowadzał w stolicy Belgii wyburzenia. Na szczęście zachowywał wiele, jak się wkrótce okazało, bardzo cennych elementów architektonicznych czy po prostu dekoracyjnych z wykupowanych budynków. W ten sposób do naszych czasów przetrwały dawne piece, balustrady, drzwi, parkiety itd.

▼ Grand-Place w Brukseli

Kup książkę

Poleć książkę

▲ Siedziba Parlamentu Europejskiego

kościelny, co z kolei oznaczało przesłania ludności katolickiej.

Mimo polityczno-religijnej zawieruchy Bruksela nieźle radziła sobie na polu gospodarczym, do czego przyczyniło się m.in. połączenie miasta z portem morskim w Antwerpii za pomocą kanału.

Bruksela stała się wówczas niezwykle ważnym ośrodkiem **koronkarstwa i tapi-serii**. Piękne przykłady tych ostatnich zostały zamówione przez króla Zygmunta Augusta i można je obecnie podziwiać na Wawelu.

Jednym z najtragiczniejszych wydarzeń w dziejach miasta było **francuskie obłężenie** w 1695 r., którym dowodził Ludwik XIV. Podczas bombardowania zniszczeniu uległo ok. 30% zabudowy, w tym niemal cały Wielki Plac. Odbudowana Bruksela miała już zupełnie inny charakter.

W 1714 r. na mocy pokoju w Rastatt kończącym wojnę o sukcesję hiszpańską tereny Belgii zostały włączone do Austrii jako **Niderlandy Austriackie**.

Po klęsce Napoleona w wyniku postanowień kongresu wiedeńskiego (1815)

powstało **Zjednoczone Królestwo Niderlandów**, a Bruksela stała się obok Hagi jego stolicą. Stan taki utrzymał się zaledwie przez 15 lat. W 1830 r. wybuchły protesty, początkowo na tle społeczno-socjalnym, a następnie także politycznym. Król Wilhelm I nie zgodził się na żadne ustępstwa, w związku z czym zbuntowane prowincje powołały niepodległe państwo o nazwie **Belgia**, a na swojego władcę wybrały niemieckiego księcia Leopolda z dynastii sasko-koburskiej, znanego jako **Leopold I**. Bruksela stała się w ten sposób stolicą nowego kraju.

Rok później król Leopold I nakazał zburzenie murów obronnych i rozbudowę całego miasta. Jego dzieło kontynuował król Leopold II, nazywany „rzeźnikiem Konga” z powodu brutalnej polityki prowadzonej w Afryce. Kolejna przebudowa Brukseli została zarządzona w latach 60. XIX w., kiedy urząd burmistrza sprawował **Jules Anspach**. Rozpoczął on tzw. wielką sanację w mieście, w wyniku której zburzono zabudowę wzdłuż rzeki Zenne, przebudowano system

kanalizacyjny i wybudowano wielką arterię łączącą dworce Midi i Nord. W tym czasie powstała także giełda, przedłużono kilka ważnych szlaków komunikacyjnych oraz wzniesiono zabudowania w nowo powstałych dzielnicach.

Wiek XX to czas modernizacji, rozwoju intelektualnego i kulturalnego, a także niebywałego wzrostu znaczenia politycznego miasta. To tutaj odbywały się kongresy Solvaya, a także EXPO w 1935 i 1958 r. Druga impreza odegrała ważną rolę w historii europejskiego wzornictwa.

W czasie II wojny światowej miasto zostało bardzo zniszczone, szczególnie

podczas bombardowania w latach 1940, 1943 i 1944. Po wojnie dość szybko się podźwignęło, czemu sprzyjało ulokowanie tu instytucji jednoczącej się Europy. Ponadto w 1967 r. z Paryża przeniesiono do Brukseli kwaterę główną NATO.

W 1989 r. został wydzielony Region Stołeczny Brukseli, który nadal pozostawał częścią prowincji Brabancja. W 1995 r. stolica Belgii została ostatecznie podzielona na niderlandzkojęzyczną Brabancję Flamandzką i francuskojęzyczną Brabancję Walońską oraz dwujęzyczny Region Stołeczny Brukseli. Więcej o Walonii i Flandrii – zob. ramka na s. 16.

Kongresy Solvaya

W 1911 r. belgijski chemik i przemysłowiec Ernest Solvay (1828–1922) zorganizował w Brukseli pierwszą ogólnosiwiatową konferencję fizyków, na której omawiano problemy, które najbardziej nurtowały wówczas przedstawicieli świata nauki. Temat debaty brzmiał „Promieniowania i kwanty”, a jej najmłodszym uczestnikiem był Albert Einstein. Wydarzenie okazało się wielkim sukcesem i postanowiono organizować je co trzy lata, poświęcając na przemian zagadnieniom związanym z fizyką i chemią. W 1912 r. Solvay powołał Międzynarodowy Instytut Solvaya (International Solvay Institutes for Physics and Chemistry). Do historii przeszedł piąty kongres (październik 1927), na którym rozprawiano o elektronach i fotonach. Brała w nim udział jedna kobieta, Maria Skłodowska-Curie, która podobnie jak 16 innych uczestników (spośród 27) została później uhonorowana Nagrodą Nobla, ale jako jedyna dwukrotnie.

Sam Ernest Solvay wraz z bratem opracował w latach 60. XIX w. metodę otrzymywania węgla sodu, zwaną metodą Solvaya. Sukces ich eksperymentu zaowocował otwarciem sieci zakładów przemysłowych w wielu miastach Europy. W 1906 r. uruchomione zostały Krakowskie Zakłady Sodowe Solvay, które działały do przełomu lat 80 i 90. XX w., po czym zostały zamknięte ze względu na negatywny wpływ na środowisko.

Stare miasto

GRAND-PLACE (WIELKI PLAC)

Wspaniały ★ **Grand-Place** (Wielki Plac) jest salonem Brukseli, jej najpiękniejszym placem, którego zabudowa stanowi tło dla rozmaitych wydarzeń kulturalnych. Każdą pierzeję placu zajmują przepiękne, potężne kamienice, które świadczą o dawnej i obecnej potęgzie miasta. Grand-Place, tak jak cała Bruksela, jest nieoczywisty i wymyka się utartym wzorcom architektonicznym, ponieważ nie jest ani kwadratowy, ani prostokątny. Ma **kształt pięcioboku**, odchodzi od niego aż siedem ulic i zajmuje powierzchnię o rozmiarach 68 × 110 m. Przez stulecia pełnił głównie handlową funkcję, aż do 1959 r. prawie każdego ranka odbywał się tu targ miejski.

Rynek zaczął się kształtować prawdopodobnie już ok. XI w. wraz ze stopniowym rozwojem Brukseli. Pierwsze wzmianki o placu pojawiły się natomiast w poł. XII stulecia, zaś na początku XIII w. w jego północnej części zbudowano pierwsze obiekty wykorzystywane do celów handlowych. Sprzedawano w nich chleb, mięso i tkaniny. Takie rozwiązanie nie dość, że umożliwiało handel w złych warunkach pogodowych, to jeszcze ułatwiło miejscowemu księciu ściąganie podatków. Z czasem powstały kolejne drewniane i kamienne budynki wyznaczające pierwotny kształt Wielkiego Placu.

W XIV w. kupcy i mieszcianie coraz bardziej się bogacili, aż w końcu udało im się znacząco uniezależnić od arystokracji i księcia oraz zdobyć kontrolę nad

produkcją i handlem. Mniej więcej w tym czasie wyburzono część przypadkowo postawionych budynków i wytyczono regularne pierzeje placu. W południowo-zachodniej części stanął imponujący **ratusz**, symbol coraz silniejszej władzy miejskiej. Siedziba rajców miejskich powstała w kilku etapach w latach 1401–55. W następnym stuleciu, w latach 1504–36 z inicjatywy monarchy po przeciwnej stronie placu, w miejscu, gdzie niegdyś znajdowała się siedziba cechu piekarzy i ich sklep, wybudowano królewską rezydencję. Nazwano ją **Maison du Roi** (Dom Królewski), choć żaden władca nigdy tam nie zamieszkał.

Wzdłuż placu powstawały coraz potężniejsze **budynki gildii kupieckich**. Niestety, dobra passa została przerwana pod koniec XVII w.

▲ Okolice Grand-Place

Brussels Card – tańsze zwiedzanie

Zakup Brussels Card to najlepsze rozwiązanie dla osób, które wybierają się na kilka dni do Brukseli. Karta upoważnia do bezpłatnego zwiedzania 39 muzeów w stolicy Belgii. Gwarantuje również zniżki na wiele atrakcji, a także upusty w restauracjach, barach i klubach. Wersja Brussels Card + STIB uprawnia do bezpłatnych przejazdów środkami komunikacji miejskiej. Karta miejska obowiązuje przez 24, 48, 72 godziny. Kosztuje odpowiednio 24 EUR (z bezpłatnym transportem 31,50 EUR), 32 EUR (z bezpłatnym transportem 46 EUR), 39 EUR (z bezpłatnym transportem 57 EUR). Szczegóły na <https://visit.brussels>.

13 sierpnia 1695 r. francuska armia złożona z 70 tys. żołnierzy pod wodzą marszałka Franciszka Villeroia zbombardowała Brukselę, niemal doszczętnie niszcząc plac. Ocalał jedynie ratusz i kilka sąsiednich budynków. Plac został odbudowany w ciągu następnych czterech lat przez gildie kupieckie, dzięki czemu ma niezwykle harmonijny i spójny charakter. Powstałe wówczas przy placu kamienice z połączonymi dekoracjami pokazują siłę ówczesnych kupców i rzemieślników, dziś zaś są dumą Brukseli świadczącą o jej dawnej potęgze. Fasady kamienic zdobią liczne rzeźby i płaskorzeźby przedstawiające działalność rzemieślników. Od umieszczonych na frontach reliefów pochodzą też nazwy większości budynków.

Koniec XVIII w. i całe XIX stulecie to czas stagnacji. Dopiero pod koniec XIX w. pod rządami burmistrza **Charles'a (Karela) Balsa** przeprowadzono gruntowną renowację kamienic przy placu.

Podczas I wojny światowej, gdy uchodźcy zalewali Brukselę, na Grand-Place zorganizowano dla nich **obozowisko**, a ratusz przekształcono wówczas w **prowizoryczny szpital**. W 1998 r. plac został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO. Uznano go za miejsce, które „odzwierciedla poziom życia społecznego i kulturalnego Brukseli jako ważnego ośrodka polityczno-handlowego”.

Hôtel de Ville

Wspominany już wyżej ratusz jest jedną z najpiękniejszych ozdób placu. Siedziba władz miejskich, zwana tradycyjnie Hôtel de Ville, zajmuje niemal całą południowo-zachodnią pierzeję **i budynek mieści się pod numerem 8, zwiedzanie tylko z przewodnikiem, gdy w ratuszu nie odbywają się ważne wydarzenia;** **śr. 13.00 (w j. fr.), 14.00 (w j. ang.), 15.00 (w j. nider.), nd. 10.00 (w j. nider.), 11.00, 15.00 i 16.00 (w j. ang.), 12.00 i 14.00 (w j. fr.); 6 EUR, 4 EUR ulgowy.** Jest to jedyny, poza jednym z domów cechowych, oryginalny obiekt pamiętający średniowieczną Brukselę. Jego najstarsza część to dzisiejsze skrzydło wschodnie ukończone w 1420 r. pod kierownictwem Jacoba van Tienena. Wkrótce okazało się, że budynek jest zbyt mały i w 1444 r. ruszyła jego rozbudowa, w wyniku której powstało lewe skrzydło. Prace nadzorował Guillaume de Voghel.

W 1454 r. w miejscu starej wieży stała nowa **baszta** mierząca 96 m, utrzymana w stylu tzw. brabanckiego gotyku, który obowiązywał w Niderlandach i miał wiele wspólnych cech z gotykiem francuskim. Wieżę zaprojektował Jan van Ruysbroeck, nadworny architekt Filipa III Dobrego, księcia Burgundii. Jej korpus do

wysokości dachu jest kwadratowy i bardzo masywny, a następnie przechodzi w ośmioboczną, ażurową konstrukcję. Wieżę zamyka czterometrowy **posąg św. Michała** zabijającego demona lub diabła. Święty jest jednym z patronów miasta. Dzisiejszy posąg jest repliką, która stanęła tu w 1996 r.

Fasadę ratusza zdobią liczne posągi arystokratów, świętych i alegorycznych figur. Obecne rzeźby to reprodukcje. Oryginały zostały przeniesione do Muzeum Miejskiego w Domu Królewskim, znajdującym się po drugiej stronie placu. Ratusz szczęśliwie przetrwał francuskie bombardowanie w 1695 r.

Do 1795 r. urzędowały tutaj władze miasta oraz księstwa Brabancji, zaś w 1830 r. zainstalował się tu rząd rewolucyjny, który doprowadził do oderwania się belgijskich ziem od Niderlandów. Dziś w ratuszu urzęduje **burmistrz Brukseli**, a w sobotnie i niedzielne poranki odbywają się tu **śluby**.

W czasie zwiedzania dawnych urzędniczych komnat warto zwrócić uwagę na szczególnie interesującą XVI-wieczną **salę Rady**, w której obradowali przedstawiciele brukselskich cechów. Wystawiono tu także słynne brukselskie **gobeliny** z XV–XVII w.

Maison du Roi

Po przeciwnej stronie placu, w części północno-wschodniej, dominuje wspomniany już **Maison du Roi** (Dom Królewski; nider. Broodhuis). Niestety, jest to obiekt neogotycki, który stoi w miejscu budowli z początku XV w., ale jego ażurowa elewacja bezpośrednio nawiązuje do frontu ratusza. Mieściła się tu siedziba cechu piekarzy oraz piekarnia, do czego nawiązuje flamandzka nazwa budynku, którą można przetłumaczyć jako „**dom chleba**”. W XV w. budynek zajęli książęta burgundzcy i ich urzędnicy. Wybór miejsca na wprost ratusza nie był przypadkowy, książęta chcieli w ten sposób

▲ Hôtel de Ville (ratusz)

Kup książkę

Poleć książkę

Dywan z kwiatów

Dodatkową atrakcją, zapoczątkowaną w latach 70. XX w., na brukselskim Grand-Place jest kwiatowy dywan „rozwijany” co dwa lata w połowie sierpnia. Gigantyczny kwietnik zajmuje zazwyczaj powierzchnię 1800 m². Niemal w całości pokryty jest begoniami, których przypada ok. 300 na m², a do jego powstania wykorzystuje się ponad 0,5 mln kwiatów. Rośliny tworzą wzór, który najczęściej nawiązuje do jakiejś rocznicy czy innego ważnego wydarzenia. I tak np. w 2012 r. oddano hołd Afryce, w 2014 r. inspirowano się tureckimi kilimami, aby uczcić 50. rocznicę podpisania dwustronnego kontraktu pomiędzy Belgią i Turcją, a w 2016 r. upamiętniano 150-lecie nawiązania stosunków z Japonią.

podkreślili obecność władzy królewskiej tuż obok miejskiej.

Niestety, budynek szybko zaczął niszczyć i dopiero Karol V Habsburg (król Hiszpanii, a od 1519 jako Karol I Cesarz Rzymski Narodu Niemieckiego) zdecydował o jego przebudowie w okazałą rezydencję. Prace ukończono w 1536 r. i choć żaden król nigdy tu nie urzędował, obiekt w języku francuskim nazywany jest „domem królewskim”. Ta nazwa upowszechniła się też wśród mieszkańców miasta i przyjezdnych. W wyniku przebudowy powstał piękny późnogotycki obiekt, który niemal w niczym nie ustępował ratuszowi, co było niezwykle wymownym gestem wobec mieszczan i władz miasta. Nie ominęły go jednak francuskie bomby, które spadły na Brukselę w 1695 r. Został doszczętnie zniszczony, a odbudowano go dopiero w 1896 r. w stylu neogotyckim, gdy burmistrzem został niezwykle przedsiębiorczy Charles Buls.

Od 1887 r. w budynku mieści się **Musée de la ville de Bruxelles** (Muzeum Miasta Brukseli), w którym można prześledzić historię stolicy Belgii od najdawniejszych czasów www.brusselscity-museum.brussels, wt.–nd. 10.00–17.00; 8 EUR, seniorzy 6 EUR, studenci 4 EUR. I tak na pierwszym poziomie możemy podziwiać przede wszystkim kilka przykładów słynnych brukselskich **tapiserii**, a także **obrazy, ceramikę i rzeźbę**. Na kolejnej kondygnacji wystawiono **plany, mapy i makiety** obrazujące rozwój miasta. Natomiast na trzecim piętrze została szczegółowo przedstawiona historia **Manneken Pis** (Susiający Chłopiec), symbolu miasta.

Maison des Ducs de Brabant

Trzecim niezwykle wyrazistym akcentem na placu jest stojący przy krótszej, południowo-wschodniej pierzei **Maison des Ducs de Brabant** (Dom Księżąt Brabancji). Monumentalna, dziewiętnastoosiowa

fasada w stylu baroku klasycyzującego powstała po 1695 r. i skrywa aż siedem kamienic o nr. 13–19, które przed francuskim bombardowaniem były odrębnymi budynkami. Nazwa budowli nawiązuje do 19 popiersi książąt Brabancji, które znajdują się w bazach wąskich pilastrów w górnej części budynku. Fasada została zaprojektowana przez Guillaume'a de Bruyna, głównego architekta miasta, w latach 1697–98. W 1770 r. została przebudowana pod nadzorem Laurenta-Benoîta Deweza. Na półokrągłym tympanonie

u szczytu budowli widać płaskorzeźbioną alegorię Obfitości.

Inne budynki przy Grand-Place

Numeracja na Grand-Place zaczyna się przy północno-zachodniej pierzei. Pod nr. 1 (tu, gdzie wychodzi Rue au Beurre) stoi **Maison du Roi d'Espagne** (Dom Króla Hiszpanii) z charakterystyczną kopułą zwieńczoną połączoną figurą na szczycie. Budynek wzniesiono w 1697 r., a jego nazwa nawiązuje do Karola II Habsburga, króla Hiszpanii i Niderlandów. Obiekt

▼ Maison du Roi

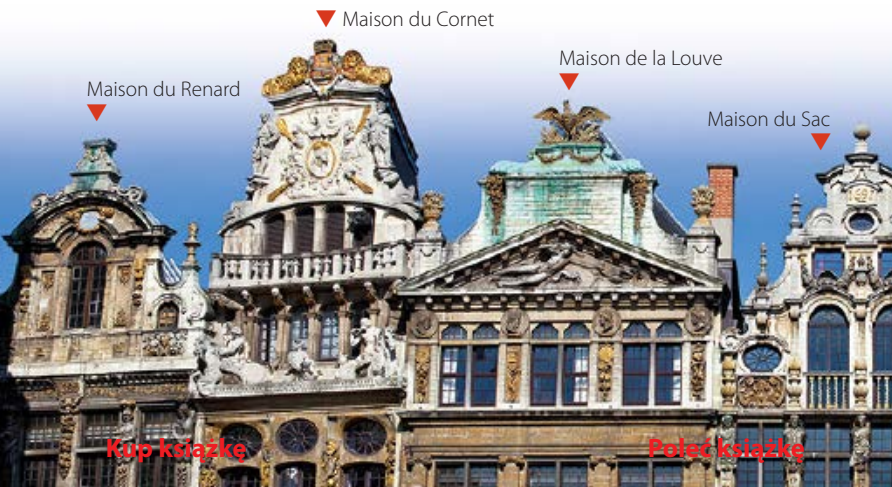

▲ Dom Książąt Brabancji

poważnie ucierpiał w czasie rewolucji francuskiej oraz później, w okresie walk o niezależność w 1830 r. Został odnowiony dopiero w XIX w. z inicjatywy burmistrza Charles'a Balsa. Od 1952 r. działa tu **kultowa piwiarnia**, w której można także bardzo smacznie zjeść. Niegdyś swoją siedzibę miał tu cech piekarzy, o czym przypomina umieszczona nad wejściem figura ich patrona, św. Auberta (Autberta). Na balustradzie na dachu znajdują się alegoryczne rzeźby. Od lewej są to personifikacje Siły, Zboża, Wiatru, Ognia, Wody

i Stabilności, czyli elementów, które są niezbędne w pracy piekarza, a ich współdziałanie zapewnia dobre pieczywo.

Obok, pod nr. 2 i 3, wznosi się **Maison de la Brouette** (Dom pod Taczką). W XV w. stał tu drewniany dom, który w latach 1644–45 został zastąpiony murowanym budynkiem. Częściowo uległ zniszczeniu w czasie francuskiego bombardowania. W 1697 r. został przebudowany podczas stawiania sąsiedniej kamienicy, Maison du Roi d'Espagne, do której nawiązuje stylistycznie. Mieściła się

▼ Maison du Cornet

Maison du Renard

Maison de la Louve

Maison du Sac

Kup książkę

Poleć książkę

tu siedziba cechu producentów świec, którym patronuje św. Idzi (Gilles l'Ermite), stąd figurę świętego można dostrzec na szczycie budowli. Nad wejściem zaś widać herby ze złotymi taczkami, którymi prawdopodobnie transportowano parafinę (z j. fr. *brouette* to „taczka”). Od 1912 r. działa tu lokal gastronomiczny, obecnie to klimatyczna restauracja, Tawerne de la Brouette.

Sąsiednia kamienica, pod nr. 4, czyli **Maison du Sac** (Dom pod Torbą), należała do cechu stolarzy i bednarzy. Nad drzwiami wejściowymi można dostrzec wyrzeźbioną torbę, stąd też nazwa budynku. Pierwotny obiekt zbudowano w 1444 r. z drewna, a w latach 1645–61 przebudowano go na kamienny. Przetrwał francuskie oblężenie i w 1697 r. przeszedł jedynie renowację, w wyniku której zyskał m.in. szczyt zrealizowany pod kierunkiem Antoona Pastorany. Warto zwrócić uwagę na kariatydy na trzeciej kondygnacji, a także pilastry z płaskorzeźbionymi atrybutami zawodu stolarza (piły do drewna, dłuta, młotki itd.).

Pod nr.5 wznosi się **Maison de la Louve** (Dom pod Wilkiem). Od początku XVII w. zajmował go cech łuczników,

który zaraz po zajęciu budynku zamienił drewnianą fasadę na kamienną. Kamienica w 1690 r. została uszkodzona wskutek pożaru, ale już w następnym roku odnowiono ją pod nadzorem Pierre'a Herboscha. Jej nazwa nawiązuje do płaskorzeźby nad drzwiami, która przedstawia mitologiczną wilczycę karmiącą Remusa i Romulusa. Między oknami na drugim piętrze widnieją alegorie Prawdy, Fałszu, Pokoju i Niezgody. W czterech medalionach nad nimi zostały umieszczone podobizny rzymskich cesarzy, Trajana, Tyberiusza, Augusta oraz Juliusza Cezara, a na frontonie płaskorzeźba przedstawiająca Apolla zabijającego Pytona. Całość wieńczy postać Feniksa odradzającego się z popiołów, symbolu nieśmiertelności, który ma zapewnić niezniszczalność także temu budynkowi.

Kolejnym domem jest bardzo wąski **Maison du Cornet** (Dom pod Koronetem), który wyróżnia się wklęsłą, falującą elewacją. Od XV w. urzędował w nim cech żeglarzy, zwłaszcza barkarzy, do czego nawiązuje szczyt wykonany w formie rufy statku z żeglarzami po bokach. Jest on dziełem Antoona Pastorany, który pracował też przy budowie Maison du Sac.

Maison de la Louve

Maison au Roi d'Espagne

Kup książkę

Poleć książkę

Gandawa

HISTORIA

Okolice Gandawy były prawdopodobnie zasiedlone już przez **Celtów**, o czym ma świadczyć flamandzka nazwa miasta, czyli Gent, która pochodzi z języka celtyckiego, w którym słowem *ganda* określano miejsce zbiegu np. dwóch rzek. A taka sytuacja ma miejsce właśnie w Gandawie, gdzie Leie uchodzi do Skaldy. Wczesne średniowiecze to czas chrystianizacji tych terenów. Życie miasta koncentrowało się wokół dwóch nowo powstałych **klasztorów** aż do końca IX w., kiedy dwukrotnie padło ofiarą najazdu wikingów, którzy niemal doszczętnie

je zniszczyli. Jednak już na początku następnego stulecia Gandawa zaczęła się odbudowywać i odzyskiwać utraconą pozycję. Na lewym brzegu Leie powstało umocnienie, wokół którego rozkwitło życie handlowe. Tutaj też powstał pierwszy rynek, dzisiejszy **Groentenmarkt**. Uważa się, że między XII a XV w. Gandawa z szacowaną liczbą mieszkańców ok. 60–65 tys. była jednym z największych miast poza granicami Włoch i ustępowała tylko Paryżowi. Mieszkańcom udało się wywalczyć przywilej, na mocy którego każdy kupiec przepływający przez miasto ze zbożem musiał

▼ Gandawska starówka

Kup książkę

Poleć książkę

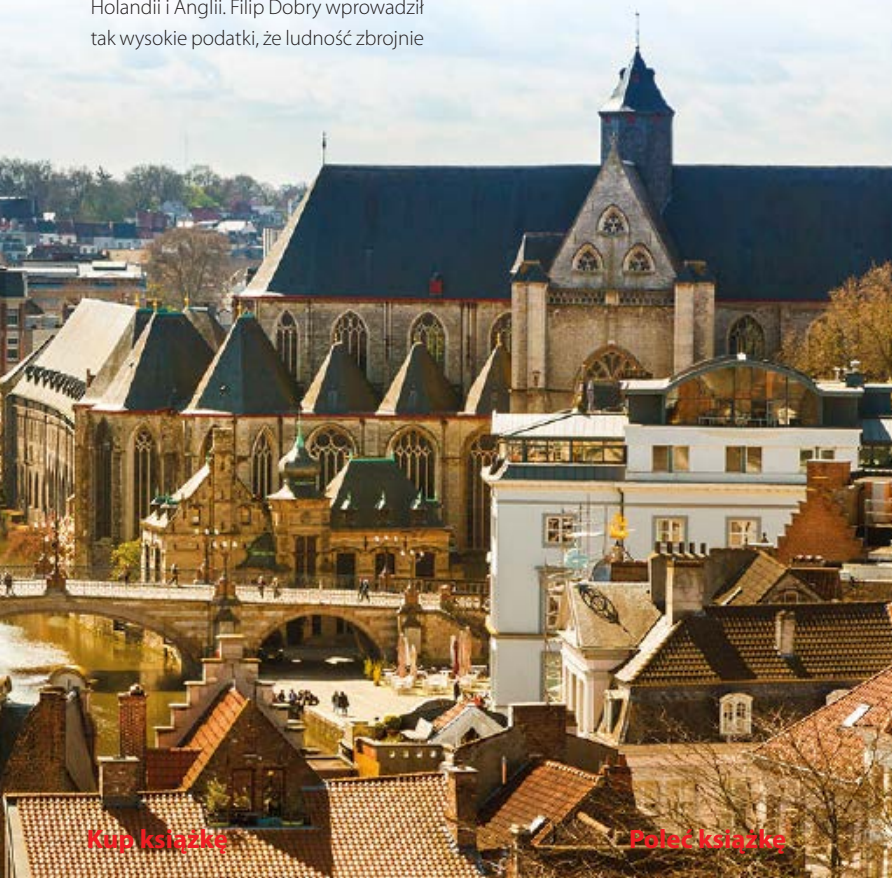

przeznaczyć 25% swojego załadunku na sprzedaż na pobliskim targu zbożowym, czyli Korenmarkt. Ogromne zyski mieszkańcom przynosiła także **produkcja sukna**. Miasto szybko się bogaciło, pozycja mieszczan i kupców rosła. Aby zabezpieczyć swoją pozycję w 1180 r., hrabia Filip Alzacki wybudował twierdzę Gravensteen. W przyszłości miała służyć jako więzienie dla przeciwników politycznych władcy.

W 1383 r. Flandria znalazła się pod panowaniem książąt burgundzkich, którzy dość brutalnie tłumili niezależność mieszczaństwa. Gandawa stopniowo zaczęła tracić swoją pozycję w przemyśle tekstylnym na rzecz miast Brabancji, Holandii i Anglii. Filip Dobry wprowadził tak wysokie podatki, że ludność zbrojnie

wystąpiła przeciwko niemu, ale niestety dość szybko poniosła klęskę. Do zrywów dochodziło jeszcze kilkakrotnie, ale za każdym razem władcy okazywali się silniejsi. Mimo coraz słabszej pozycji ekonomicznej miasta wciąż przybywało tu wielu ludzi kultury i nauki, jak np. bracia **van Eyck**, **Hugo van der Goes** czy **Erazm z Rotterdamu**.

Gandawy nie ominęły także przemiany religijne. W dobie reformacji na tych terenach szczególnie szerzył się **kalwinizm**. Dochodziło do potężnych sporów, a heretycy licznie płonęli na stosach. Reakcją na okrucieństwa inkwizycji była tzw. **rewolta ikonoklastów** w 1566 r.,

Kup książkę

Poleć książkę

w czasie której zniszczono wiele gandawskich kościołów i klasztorów. Dekadę później została zawarta tzw. pacyfikacja gandawska, która wprowadzała pokój religijny między protestantami i katolikami w prowincjach i jednoczyła ich we wspólnej walce przeciwko Hiszpanom.

Na początku XVII w. rozpoczęła się wielka odbudowa zniszczonych kościołów, klasztorów i kaplic, choć miastu przybyło w tym czasie wiele nowych ośrodków kultu. Kонтрреформacja przypadła na barok, zamówiono więc wiele dzieł u modnych wówczas twórców, w tym Rubensa. Mniej więcej w tym okresie powstał **kanal wodny Gandawa-Brugia**, który potem przedłużono do portów w Ostendzie i Dunkierce, co przyczyniło się do poprawy sytuacji gospodarczej miasta.

Kolejnym kamieniem milowym było **zmechanizowanie przemysłu tekstylnego** za sprawą przemyconego z Anglii projektu maszyny przędzalniczej. Od początku XIX w. miasto znów zaczęło nabierać wiatru w żagle. W 1837 r. uruchomiono tutaj **pierwszy pociąg parowy**, a w 1874 r. **tramwaje**. Zaledwie 15 lat

później kursowało już dziewięć linii tramwajowych. Z początku były konne, a od 1905 r. elektryczne. W 1913 r. Gandawa zorganizowała wystawę światową.

I wojna światowa nie przyniosła miastu zbyt wielu zniszczeń. W czasie drugiego światowego konfliktu problemy zaczęły się w ostatniej fazie, kiedy toczyły się walki o wyzwolenie miasta. W dniach 11–14 września 1944 r. brała w nich udział polska 1. Dywizja Pancerna pod wodzą generała Stanisława Maczka, natomiast 1 stycznia 1945 r. nad lotniskiem Sint-Denijs-Westrem koło Gandawy miała miejsce jedna z największych bitew powietrznych końca II wojny światowej. Wzięły w niej udział polskie dywizyjony lotnicze 302, 308 i 317.

Dziś miasto zamieszkane przez 250 tys. mieszkańców bardzo prężnie się rozwija. Podstawą gospodarki jest **port**, a także wysoko rozwinięty przemysł włókienniczy (głównie bawełniany), skórzany, elektromaszynowy, chemiczny, przetwórstwa spożywczego, a także kwiatowy. Gandawa jest także ważnym **ośrodkiem naukowym i kulturalnym**.

Kup książkę

Poleć książkę

Katedra św. Bawona

Nietypowe wezwanie świątyni nawiązuje do belgijskiego świętego czczonego dziś zarówno w Kościele katolickim, jak i prawosławnym. Święty Bawon urodził się niedaleko Liège pod koniec VI w. Młodość upłynęła mu głównie na zabawie i raczej hulawczym trybie życia. Dopiero przedwczesna śmierć żony, a następnie przykład bardzo pobożnej córki sprowadziły go na dobrą drogę. I to do tego stopnia, że sprzedał swoje ziemskie dobra, a zdobytymi w ten sposób pieniędzmi zasilił gandawski kościół. Wstąpił do zakonu benedyktynów, a po jakimś czasie wybrał życie pustelnika. Legenda mówi, że osiedlił się w niewielkiej lepiance. Jego grób znajduje się dziś w katedrze.

widoczne w dzisiejszej krypcie. Kolejne przebudowy miały miejsce między XIV a XVI w., kiedy świątynia zyskała rys gotycki. Z tego okresu pochodzi pojedyncza **dzwonnica** wysoka na 99 m. Kościół stał się sławny w 1500 r., ponieważ to właśnie tutaj odbył się chrzest przyszłego cesarza Karola V Habsburga. Kiedy w 1559 r. powołano do życia diecezję w Gandawie, kościół stał się jej siedzibą.

Mieszczący się tu **★ Ołtarz Gandawski** to niezwykle rozbudowany poliptyk z 1432 r. Dzieło zamówił zamożny kupiec i finansista, Joost Vijdt. Ołtarz pierwotnie był wystawiany w kaplicy nazwanej na cześć Vijdta jego imieniem. Dziś ze względów bezpieczeństwa wisi w innym miejscu. By do niego dotrzeć, należy się kierować na lewo od wejścia. Motywem przewodnim arcydzieła jest odkupienie ludzkości dzięki ofierze złożonej przez Chrystusa. Nastawa ołtarzowa składa się z 12 tablic ustawionych w dwóch poziomych rzędach, siedem na górze i pięć na dole. Osiem z nich jest malowanych na obu stronach. Całość jest imponujących rozmiarów. Ołtarz ma 3,5 m wysokości, a przy otwartych skrzydłach jego szerokość wynosi ponad 5 m. W górnych kwaterach śledzimy bardzo naturalistyczne akty Adama i Ewy, dalej chóry anielskie i pośrodku Matkę Boską i św. Jana Chrzciciela, którzy adorują tronującego Boga. Stwórca jest przedstawiony jako ten, który przychodzi na ratunek człowiekowi, ofiarowując mu swojego Syna. Dolna część ołtarza zawiera kluczową scenę. Widzimy motyw *fons vitae*, czyli „źródło życia”. Nad nią spoczywa na ołtarzu adorowany przez anioły Baranek Mistyczny, którego krew spływa zbawczym strumieniem do kielicha. W stronę Baranka zbiegają jego czciciele, z których część jest namalowana

WARTO ZOBACZYĆ

Sint-Baafsplein

Zwiedzanie Gandawy najlepiej rozpocząć od **★ Sint-Baafsplein**, najważniejszego placu miasta, a zarazem jego serca. W tuższej **★ Sint-Baafskathedraal** (katedra św. Bawona) znajduje się jedno z najcenniejszych dzieł światowego malarstwa, czyli **★ Adoracja Mistycznego Baranka** (*Ołtarz Gandawski*), pędzla Jana van Eycka i jego brata, Huberta **i** www.sintbaafskathedraal.be; IV–X pn.–sb. 8.30–18.00, nd. 10.00–18.00, XI–III pn.–sb. 8.30–17.00, nd. 10.00–17.00; 4 EUR, 1,5 EUR ulgowy.

Pierwotnie w tym miejscu stała drewniana kaplica św. Jana Chrzciciela z poł. X w. W 1038 r. została przebudowana w stylu romańskim. Fragmenty kaplicy są

▲ Katedra św. Bawona

w panelach bocznych. W tle zaś widać panoramę Jerozolimy.

Gdy **ołtarz jest zamknięty**, składa się z trzech poziomów. Na dolnym poziomie uchwycono pobożnych fundatorów, tj. Jodocusa Vijda i jego żonę Elisabeth Borluut. Małżeństwo trwa w modlitwie skierowanej do św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty. Poziom drugi, środkowy, przedstawia dość skromną komnatę, w której odbywa się scena zwiastowania. Trzeci, najwyższy poziom ołtarza wieńczy przedstawienia Sybilli Erytrejskiej i Kumejskiej oraz proroków Zachariasza i Micheasza, przepowiadających przyjście na świat Zbawiciela.

Zwiedzając katedrę, warto także zwrócić uwagę na obraz *Przybycie św. Bawona do klasztoru w Gandawie* **Rubensa** oraz prace mniej znanych miejscowych artystów. Spójrzmy też na **rokokową ambonę** oraz **ołtarz główny**.

Za katedrą wznosi się gmazysko zwane **Geeraard de Duivelsteen** (zamek Geralda Diabła). Budowla składa się z kilku części,

z których najstarsza powstała już w XIII w. W XIX w. obiekt przeszedł przebudowę, po której trudno dostrzec oryginalne elementy. Wbrew temu, co sugeruje nazwa, nigdy nie mieszkał tu żaden diabeł. Zamek należał do hrabiego Geeraarda Vilaina, zwanego „de Duivel”, czyli „diabeł”, ze względu na ciemny kolor skóry. Później w budynku mieściło się m.in. więzienie, seminarium duchowne, klasztor i szkoła, a dziś swoją siedzibę ma tutaj archiwum miejskie.

Po przeciwnej stronie placu stoi charakterystyczna dla miast flandryjskich **★ wieża-dzwonnica belfort**, będąca symbolem niezależności Gandawy. Mierzy 91 m i jest najwyższą tego rodzaju dzwonnicy w Belgii. Jej budowa rozpoczęła się w 1313 r. na podstawie projektu mistrza murarskiego, Jana van Haelsta. Prace szły jednak dość wolno z powodu niekończącej się serii wojen, epidemii i zawirowań politycznych. Budowę udało się zakończyć dopiero w 1380 r. Zwieńczeniem prac było zamontowanie na szczycie dzwonnicy połączonego smoka przywiezionego

z Brugii, który miał „mieć miasto na oku”. Najwyższe części budynku zostały później kilkakrotnie przebudowane, częściowo w celu dostosowania budowli do rosnącej liczby dzwonów. Przez stulecia dzwonnica wzywała rajców na posiedzenia oraz jako umocniona wieża strażnicza ostrzegała przed zagrożeniami i pomagała z nimi walczyć, odmierzała czas, a na jednej z wyższych kondygnacji służyła miejscem do przechowywania cennych dokumentów potwierdzających przywileje miejskie. Najsłynniejszy dzwon alarmowy **Klokke Roland** (Roeland) został zainstalowany w 1325 r. Ważący 30 ton karylion został zbudowany przez słynnych dzwonników Pietra i François Hemonych w XVII w. Stopniowo powiększał się do 53 dzwonów. Ostatni z dzwonów, Robert, został zawieszony w 1993 r. W grudniu 1999 r. dzwonnica w Gandawie została

wpisana wraz z 23 innymi dzwonicami we Flandrii i sześcioro w Walonii na Listę UNESCO. Dziś urządzone w niej niewielkie **muzeum**, w którym można obejrzeć m.in. dzwony oraz modele smoka. www.belfortgent.be, codz. 10.00–18.00; 8 EUR, 6 EUR ulgowy.

Prostokątna hala przylegająca do dzwonnicy pełniła niegdyś funkcję **su-kiennic**, czyli miejsca, w którym handlowano sukniem. Jej budowa ruszyła w 1425 r. i trwała blisko 20 lat. Ukończono tylko siedem z planowanych 11 osi. Reszta została dobudowana w 1903 r. Gdy przemysł tekstylny stracił na znaczeniu, hala zyskała nowych użytkowników: więźniów, policję oraz adeptów szermierki.

W narożniku między wieżą a halą znajduje się niewielka późnobarokowa oficyna z 1741 r., zwana **Mammelokker**. Służyła jako kwatery strażnika więzienia

Burzliwe losy Ołtarza Gandawskiego

Ołtarz Gandawski od chwili powstania był dziełem pod specjalnym nadzorem. W czasie wojen religijnych w poł. XVI w. ołtarzowi do tego stopnia groziło zbezczeszczenie, że powołano specjalną straż mającą zapewnić mu bezpieczeństwo. Gdy okazało się, że nie jest ona w stanie wywiązać się ze swojego zadania, ołtarz ostatecznie przeniesiono do ratusza. Pojawił się wówczas pomysł ofiarowania go królowej Anglii Elżbiecie I, ale ostatecznie do tego nie doszło i wrócił na swoje miejsce w 1584 r. W 1781 r. konserwatywny cesarz Józef II Habsburg odwiedził gandawską katedrę i przerażony wymownością aktów Adama i Ewy

nakazał usunąć boczne skrzydła. Następne lata przyniosły dalszą dewastację polipytyku. I tak w czasach francuskich część środkową ołtarza zabrano do Paryża. Po kongresie wiedeńskim w 1815 r. zrabowane elementy wróciły do Gandawy. W tym czasie jednak pewien ksiądz zdążył sprzedać pozostałe w katedrze skrzydła. Dotarły one do Anglii, a później do Berlina i dopiero w 1919 r. ponownie znalazły się w Gandawie. W 1934 r. została skradziona tablica przedstawiająca sprawiedliwych sędziów (obecnie zastąpiona jest kopią). W trakcie II wojny światowej ołtarz został ukryty we Francji, później wywieziony przez nazistów do Tyrolu i dopiero po 1945 r. na stałe i w całości znalazł się w gandawskiej katedrze.

▲ Stadshal

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA

 Helion SA

travelbook

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Bruksela, Antwerpia, Brugia i Gandawa

to najciekawsze miasta belgijskiej Flandrii – każde z nich zasługuje na kilkudniową wizytę, która dla wielu okaże się odkryciem. Na turystę czekają tu historyczne starówki ze wspaniałymi kościołami, ratuszami, pałacami i domami kupieckimi, a także muzea kryjące arcydzieła sztuki z najwyższej światowej półki. Ciekawostką Brukseli jest Dzielnica Europejska, Brugii i Gandawy – malownicze miejskie kanały, wszędzie zaś znajdziemy urokliwe tereny spacerowe i klimatyczne knajpki, w których można zasiąść po dniu pełnym wrażeń.

Zabytkowa **zabudowa miejska**

Belforty i beginaże

Arcydzieła mistrzów niderlandzkich

Pchle targi i sklepy z diamentami

Parki, ogrody i **kanały miejskie**

Piwo i czekolada

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900
0 601 339900

 Bezdroża

Sprawdź najnowsze promocje:
● <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane
● <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
● <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ebook dostępny wyłącznie na:

ebookpoint.PL

ISBN 978-83-283-3958-3

Cena 26,90 zł